

Джеральд Даррелл Гончаки Бафуту

Присвячується Кеннету Сміту

На згадку про фонів, вставні зуби й летючих білок

Приїзд

Річка Кросс торує свій шлях, спускаючись із Камерунських гір, аж доки не розіллється, не заблискотить у велетенських лісових хащах довкола Мамфе. У горах вона жваво жебонить, шумує порогами й водоспадами, а діставшись лісу, вгамовується і статечно плине своїм кам'янистим річищем. Її тиха течія наносить упоперек річки наплавини чистого білого піску й вимиває з берегів мул, через що голе коріння дерев, які ростуть покрай води, здається купою переплутаних звивистих восьминогих мацаків. Річка велично тече далі, її каламутні води аж кишать бегемотами й крокодилами, а над водою в теплому повітрі шугають за комахами блакитно-помаранчево-білі ластівки.

Перед Мамфе річка ледь пришвидшує свій біг, протискаючись між двома високими кручами. Вода

відшлифувала їх, а вершини, з яких пошарпанним покривалом звисає чагарник, поросли лісом. Річка вихоплюється з вузької ущелини й, вируючи, впадає до просторої овальної водойми. Трохи далі, з такої самісінької ущелини, до цієї самої водойми вливається ще одна річка; їхні води зустрічаються й, перемішуючись, звиваються в клубок крихітних бистрин, коловертей і брижів, щоб далі плинути одним потоком, лишивши посеред ріки наслідок свого злиття — величезний пагорб лисучого білого піску, поцяткованого відбитками ніг бегемотів, помережаного ланцюжками пташиних слідів. Біля цього піщаного острівця ліс на березі поступається місцем невеличкій луці, що оточує селище Мамфе, і саме тут, на узліссі, над спокійними каламутними водами річки, ми вирішили розташувати наш головний табір.

Щоб підготувати місце для табору, довелося два дні рубати дерева й розчищати місцевість, а третього дня ми зі Смітом стояли край луки й дивилися, як три десятки африканців у поті чола, галасуючи, волочили велике полотнище: здавалося, на недавно зритому червоноземі розляглася велетенська китова туша, коричнева й зморщена. Потроху це море брезенту розтягнули, напнули, і воно здійнялось догори, роздимаючись, немов якийсь дивоглядний гриб-порхавка. Потім воно зненацька розповзлося навсібіч, наче паразитарна

форма життя, і перетворилося на шатро приголомшливих розмірів. Коли врешті-решт стало зрозуміло, що це таке, почувся гучний крик зачудування й захвату — це мешканці селища прийшли поглянути, як ми ставитимемо табір.

Тепер ми мали прихисток, але, щоб підготуватися до ловлі звірів, ще тиждень довелося добряче потрудитися. Треба було змайструвати багато кліток, викопати ставки, розпитати старійшин із сусідніх селищ і розказати їм, які тварини нам потрібні, заpastися їжею і переробити ще силу-силенну всяких справ. Нарешті, коли в таборі все було впорядковано, ми вирішили, що час братися до справжнього діла. Ще раніше ми домовилися, що Сміт лишиться в Мамфе пильнувати головний табір і з допомогою тутешніх мешканців вибирувати тварин у лісі, а я тим часом мав вирушити в глиб країни, у гори, де ліси поступаються місцем широким трав'янистим лукам. У цьому гірському світі з його незвичайною рослинністю й прохолоднішим кліматом мала б трапитися зовсім інша фауна, ніж у паркових лісах.

Я не був певен, куди саме краще податися, тож пішов за порадою до голови окружної адміністрації. Я пояснив йому свої вагання. Він дістав карту гірських районів, розгорнув її на столі, і ми разом схилилися над нею. Раптом він тицьнув пальцем десь у низ карти й поглянув на мене.

— Як щодо Бафуту? — запитав він.

— А що це за місце? Хороше? Які там люди?

— Вас у Бафуті має непокоїти лише одна людина — фон, — відказав голова. — Прихиліть його до себе, і люди зроблять для вас усе, що зможуть.

— Він їхній вождь?

— Він у цьому краю на кшталт римського імператора, такий собі місцевий Нерон, — відповів чиновник і обвів пальцем на карті велике коло. — Його слово там — закон. Цей фон — премилый старий гувльіса, і найкоротший та найпевніший шлях до його серця — довести, що ви можете випити не менше за нього. Там у фона є чудова простора вілла, яку він побудував на випадок, коли в гості приїдуть європейці, і я певен: якщо ви напишете йому, він дозволить вам у ній зупинитися. Та однаково Бафут відвідати варто, навіть якщо ви там не затримаетесь.

— Що ж, я надішлю йому листа, побачимо, що він відповість.

— Подбайте, щоб ваше послання було добре... е-е... підмогоричено, — сказав голова.

— Зараз же піду до крамниці за могоричем, — запевнив я його.

Отож того самого дня, по обіді, у гори вирушив посланець із моїм листом і пляшкою джину. За чотири дні він повернувся з відповіддю

від фона. Ця майстерно скомпонована записка страшенно мене підбадьорила.

Канцелярія фона Бафуту,
Бафут, округ Беменда,
5 березня 1949 року.

Мій любий друже,

Твого листа з додатком отримано 5 березня 1949 року й оцінено.

Так, я згоден на твій приїзд до Бафуту на два місяці ловити звірів і також я буду дуже радий надати до твоїх послуг будинок у моєму маєтку, якщо ти не пошкодуєш грошей за оренду.

Сердечно твій,
Фон Бафуту.

Я одразу ж почав лаштуватися в дорогу.

Розділ перший

Ропухи і мавпочки-танцівниці

Про більшість західноафриканських вантажівок ніяк не скажеш, що вони перебувають у розквіті своєї молодості, і життя навчило мене не очікувати від них надто багато. Але такого видовища, як та вантажівка, що приїхала відвезти мене в гори, я ще не бачив: вона була на межі старечого занепаду. Машина стояла переді мною на

просілих колесах, ухоркана після нескладного підйому пологим схилом до нашого табору, і я з тривогою довірив їй себе і весь свій багаж. Водій, який виявився веселим молодиком, попередив, що йому потрібна буде моя допомога у двох вельми важливих справах. По-перше, коли ми спускатимемося з гори, я мав притискати ручне гальмо аж до підлоги, бо інакше воно вперто відмовлялося працювати. По-друге, мені треба було пильнувати зчеплення, бо муфта цього примхливого механізму лише вичікувала першої-ліпшої нагоди, щоб із ревом спійманого в пастку леопарда вискочити зі свого гнізда. Оскільки цілком зрозумілим було, що навіть водій західноафриканської вантажівки не може вдало керувати машиною, скоцюрбившись під приладовим щитком у позі ембріона, то я мусив перебрати на себе управління цими механізмами, якщо хотів лишитися живим. Отож я раз по раз нахилився й тиснув на гальма, вдихаючи їдкий запах паленої гуми, тимчасом як наша відважна вантажівка, смикаючись, посувалася до гір зі сталою швидкістю двадцять миль¹ на годину; іноді, спускаючись зі схилу, вона забувала про всю

---

¹ 1 миля = 1609,344 м. — Тут і далі примітки перекладача.

обачність і мчала сторчголов на цілих двадцяти п'яти.

Перші тридцять миль дорога з червонястого ґрунту зміїлася низиною, порослою лісом; обабіч щільною лавою стояли велетенські дерева, а їхні верховіття, сплітаючись, утворювали над нами листяне склепіння. Птахи-носороги, змахуючи крилами, зграйками перелітали через дорогу і трубили, наче клаксони якихось стародавніх таксі-привидів, а на узбіччях, візерунчасто помережані клаптиками сонячного світла, лежали агами, від хвилювання паленіючи призахідними барвами й несамовито хитаючи головами. Поволі й майже непомітно дорога пішла вгору, звиваючись набридливими закрутами довкола лісистих пагорбів. Хлопці в кузові вантажівки завели пісню:

Мій дім, мій дім,
Коли побачу рідний дім?
Коли побачу рідну матір?
Ніколи не забуду їх...

Водій почав тихенько підмугикувати приспів, позиркуючи на мене, чи я, бува, не проти. На його подив, я заспівав і собі, і так вантажівка наша котила вперед, здіймаючи за собою хмари червоної куряви, з кузова линув дружний хор голосів, тоді як ми з водієм доповнювали й урізноманітнювали його

всілякими приспівками, а водій ще й акомпанував уривчастими звуками автомобільного гудка.

Що вище ми здіймалися, то частіше траплялися просвіти в лісових нетрях, а незабаром почав змінюватися й підлісок: наче ватаги розбійників, дебели деревуваті папороті стояли вздовж дороги на товстих присадкуватих волохатих стовбурах, з верхівок яких пір'ясте бадилля розбризувалося зеленими фонтанами ніжного листя. Як виявилось, це були вартівники нового світу, адже зненацька гори немов скинули з плечей плащ, і ліс зник. Він лежав позаду нас, у долині, — густе зелене хутро, що хвилями відходило в мерехтливу від спеки далечінь, тоді як перед нами велично здіймалися гори, встелені килимом високої, по пояс, трави, що брижилася й мінилася золотом на сонці. Вантажівка видиралася дедалі вище, від надзусиль двигун сопів і здригався. Я вже було подумав, що останні двісті чи триста футів² нам доведеться штовхати цю горопаху, але, на подив усім, вона таки спромоглася сама вилізти на гребінь гірського пасма, тремтячи від втоми, вергаючи струмені пари з радіатора, наче кит, що конає, зі свого дихала. Ми проповзли ще трохи й спинилися. Водій вимкнув двигун.

---

² 1 фут = 12 дюймів = 30,48 см.

— Мотор стати гарячий, ми чекати мало часу, — пояснив він, показуючи на передок вантажівки, яка вже повністю сховалася під хмарою пари.

Мені за щастя було вилізти з розпеченої кабіни. Я пройшовся до місця, де дорога спускалася в чергову долину. З цього оглядового майданчика я бачив і ту місцевість, яку ми лишили за собою, і ту, у яку мали ось-ось в'їхати.

Позаду простяглися безкраї зелені ліси, які звідси видавалися щільними й непроникними, як овеча шерсть; лише на вершинах пагорбів можна було помітити просвіти в гущавині листя, адже дерева на тлі неба вимальовувалися неначе з подертими торочками. Перед нами ж розіслався світ геть інакший; здавалося неймовірним, що він може лежати поряд із тим, попереднім. Не було поступового переходу: позаду залишився ліс велетенських дерев, що виблискували у вишуканих шатах із листя, наче гігантського зросту «перламутрові королі»³ в зеленому вбранні. А

---

³ «Перламутрові королі й королеви» — у XIX ст. серед лондонських торговців виникла традиція збирати пожертви на благодійність. Вони одягались у вбрання, розшите перламутровими гудзиками, і обирали собі Короля або Королеву. Цей звичай збережено й донині.

попереду аж ген до імлісто-блакитного обрію пасмо за пасмом простяглися гори, зливаючись і перетікаючи одна в одну, ніби величезні застигли хвилі. Гори немов обертаються обличчям до сонця, а схили їхні від підніжжя до гребеня вкриті мінливим золотаво-зеленим руном трави, яка то світлішає, то тьмянішає, коли вітер колошкає чи розгладжує її. Позаду нас ліс оздоблений щонайяскравішими відтінками червоногарячого й зеленого — різкими й насиченими кольорами. Попереду ж у цьому невідомому гірському трав'янистому світі барви були м'якими й ніжними: блідо-зелені, золотаві, жовтувато-брунатні, теплі коричневі. Плавкі вигини пагорбів, укритих травою в легких, пастельних тонах, цілком могли бути краєвидом Англії — пагористими пасовиськами на її півдні, тільки більшого розміру. Цю оману, однак, порушувало сонце, що немилосердно пражило без упину, аж ніяк не на англійський лад.

Відтоді дорога скидалася на «американські гірки»: ми зі скрипом і торохкотінням спускалися в сідловини, а потім з хрипом і кашлем видиралися на крутосхили. На вершині однієї з гір ми знову зупинилися, щоб дати двигуну охолонути, і я помітив у долині село, що з цієї відстані здавалося безладною купкою чорних поганок на зеленому тлі. Коли двигун було вимкнено, тиша, наче вовняною ковдрою, накрила нас; чути було тільки м'яке

шамотіння трави, яку хвилював вітер, та ще із села внизу долинав гавкіт собаки й кукурікання півня, звуки неголосні й притлумлені відстанню, однак чіткі й виразні. У бінокль я розгледів, що в селі відбувається якийсь рух: юрмища людей сновигали довкола хаток, зблискували мачете й списи, раз по раз миготіли барвисті саронги.

— Що там за метушня? — запитав я шофера.

Водій, примружившись, поглянув із гори, а потім обернувся до мене й радісно вишкірився.

— То базар, сер, — пояснив він і додав із надією: — Маса хотіти там зупинитися?

— Думаєш, там можна купити якогось звіра?

— Можна, сер!

— Справді?

— Справді, сер!

— Ти брешеш, чоловіче, — я вдав розгніваного. — Ти хочеш зупинитися там, щоб випити пива. Хіба не так?

— Ет! Воно так, сер, — усміхаючись, визнав водій. — Але і маса знайти там собі звіра.

— Гарзд, ми зупинимося там ненадовго.

— Так, сер! — радо відказав водій, і вантажівка помчала з гори.

Великі круглі хатини з солом'яними стріхами стояли якраз довкола невеликого майданчика, затіненого купками молодих евкаліптів. На цьому майданчику і розташовувався базар; торговці

розклали свій товар просто на землі, на клаптиковій ковдрі світла й тіні під стрункими деревами, кожен на своєму клаптику, а довкола торговців юрмилися сільські мешканці, що протискалися поміж ними, сперечаючись, галайкаючи й розмахуючи руками. Від розмаїття товарів розбігалися очі, а часом траплялися й геть несподівані речі. Приміром, тут продавалися копчені соми, настромлені на короткі палички. Ця риба й жива не дуже приємна на вигляд, а висушена, зморщена й почорніла від диму вона скидалася на якусь лиходійну шаманську ляльку, яку скрутило в дивному відразливому танці. Продавалися й величезні паки полотна, серед якого траплялося й завезене з Англії, дуже яскраво розфарбоване, що так до вподоби африканцям. Більш приємними на око були плетива місцевої роботи, щільні й м'які. Поміж цих клаптів яскравої донезмоги тканини лежала всяка всячина: яйця, курчата в бамбукових кошиках, зелений перець, капуста, картопля, цукрова тростина, здоровенні криваві шматки м'яса, велетенські очеретяні щури, ретельно випатрані й підвішені на мотузочках, глиняні горщики й плетені з тростини кошелі, стільці з дерева іроко, голки, порошок, кукурудзяне пиво, капкани, плоди манго й папайї, клізми, лимони, тубільне взуття, прегарні торбинки з волокон рафії, цвяхи, кресала, карбід і проносне, заступи й леопардові шкури, мешти з парусини,

повстяні капелюхи, пальмове вино в калєбасах, ядра кокосового горіха й арахіс у старих бляшанках з-під гасу.

Люди на базарі відзначалися таким самим розмаїттям і так само викликали цікавість, як і виставлені на продаж товари. Тут можна було зустріти представників народу хауса в блискучих білих шатах і маленьких, теж білих, шапочках-ярмулках, місцевих вождів у строкатому вбранні й щедро гаптованих шапках із китицями. Були тут і погани з віддалених гірських сіл, одягу на них не було ніякого, окрім клаптя брудної шкіри, пов'язаного довкола стегон; зуби вони мали заточені, а лиця розтатуйовані. Для них це селище було наче велелюдним містом, а цього торжка вони, либонь, чекали весь рік як щонайбільшої розваги. Вони несамовито сперечалися, розмахуючи руками, штовхаючи один одного, а їхні темні очі зблискували захватом, коли горяни бачили щось на кшталт ямсу або очеретяних щурів. Іноді вони збирались у невеличкі купки й безнадійно позирали пожадливіми очима на височенні стоси різнобарвного полотна, сновигаючи довкола них, щоб краще роздивитися всю цю недосяжну розкіш.

Моїх найманих робітників і шофера засмоктало в галасливий вир натовпу, наче мурах у бляшанку з патокою, і я лишився сам серед цього юрмища людей. Поблукавши трохи, я вирішив

познімати мешканців гірських сіл, дістав фотоапарат і взявся налаштовувати різкість. Який тут зчинився шарварок! Горяни всі як один покидали свої товари й манаття і, дико репетуючи, кинулися до найближчого сховку. Я спантеличився, адже африканці фотографуються залюбки, і запитав у хауса, який стояв поряд, що ж такого сталося. Почув цікаве пояснення: погани вочевидь знали, що таке фотоапарат, і знали, що коли його спрямувати на людину, потім виходить її зображення. Вони, одначе, були твердо переконані, що з кожною світлиною фотографу переходить якась частинка душі того, кого він фотографує, і якщо світлин зробити багато, то можна повністю підкорити людину своїй волі. Ось вам чудовий приклад, як осучаснюється чаклунство: за давніх часів, щоб здобути владу над жертвою, треба було дістати пасмо її волосся чи обрізки нігтів, нині ж для цього, очевидно, придасться і фотокартка. Та, попри небажання горян позувати, я таки спромігся зробити кілька їхніх знімків простим способом: ставав до них боком, дивився в протилежному напрямку й клацав тим часом із-під руки.

Але незабаром я натрапив на те, від чого всі думки про фотографію і чаклунство повилітали в мене з голови. В одній із маленьких темних яток, що оточували майдан, промайнуло щось червонувате. Я подався туди розвідати й побачив

премилу мавпочку, що, прив'язана за довгу шворку, сиділа навпочіпки в пилюці й голосно та пронизливо скрикувала: «Прруп-прруп!». Вона мала світло-рудувате хутро з білою латкою на грудях і скорботний чорний писочок. Її незвичні вигуки скидалися почасти на крик птаха, почасти на привітне муркотіння кішки. Кілька секунд вона дуже уважно мене розглядала, а потім раптово підвелася і стала танцювати. Спершу вона жваво заскакала вгору-вниз, широко розкинувши лапи, немов збиралася обійняти мене й притиснути до своїх грудей. Потім опустилася на всі чотири й застрибала, як м'ячик. Що більше вона збуджувалася, тим вищими ставали її стрибки. Тоді вона спинилася й трохи перепочила, поки не настав час переходити до наступної частини танцю, яка полягала в тому, що мавпочка знову ставала на всі чотири, передня половина її тулуба розхитувалася з боку в бік, наче маятник, а задня тимчасом лишалася нерухомою.

Після основних па вона показала мені, на що здатна по-справжньому видатна танцюристка мавпячого роду. Вона крутилася, вертілася і стрибала так, що мені обертом пішла голова. Ця мавпочка причарувала мене з першого погляду, а побачивши цей нестримний танець дєрвіша, я просто не міг опиратися: вона мусила бути моєю. Я заплатив власнику, хоч він запросив подвійну ціну,

і переможно поніс мавпочку з собою. В одній із яток я купив їй кілька бананів, і тваринка була так зворушена цією щедрістю, що відплатила мені, обмочивши всю сорочку. Знайшовши своїх хлопців і водія — від усіх тхнуло кукурудзяним пивом — ми залізли до вантажівки й поїхали далі. Мавпочка сиділа в мене на колінах, запихала до рота банани й час від часу збуджено й задоволено скрикувала, розглядаючи краєвиди у вікні. Зважаючи на її хист до танцю, я вирішив назвати її Балериною, і відтоді її так і кликали — «червона мавпа Балерина».

Ми були в дорозі ще кілька годин, а коли вже під'їжджали, темно-пурпурові тіні заповнили долини й видолинки, а сонце спроквола занурювалося в незліченні багряно-зелені баранці хмарин за найвищим гребенем західних гір.

Ми одразу зрозуміли, що прибули в Бафут, бо дорога зненацька закінчилася. Ліворуч тяглося широчезне, вкрите курявою подвір'я, оточене високим муром із червоної цегли. За подвір'ям численні круглі хатинки з високими солом'яними стріхами купчилися довкола невеличкої охайної вілли. Однак усі ці будівлі були мізерними на вигляд проти споруди, що скидалася на старовинний вулик, тільки збільшений у тисячу разів. Це була велетенська округла хатина з масивною склепінчастою стріхою з соломи, таємнича й чорна від старості. На протилежному

боці дороги місцевість стрімко здіймалася, широкі сходи шаблів на сімдесят вели нагору, до ще однієї великої двоповерхової вілли, схожої на коробку з-під взуття. Довкола обох її поверхів ішли суцільні широкі веранди, колони яких густо обплели бугенвілеї та інші виткі рослини. Я збагнув, що тут мені й доведеться мешкати наступні кілька місяців.

Коли, насилу розігнувши заляклі ноги, я видобувся з вантажівки, у дальній стіні широкого подвір'я розчинилася брама у формі арки, і до мене через увесь двір рушила невелика процесія. Це були літні чоловіки, вбрані у строкаті просторі шати, що маяли й шелестіли під час руху. На голові в них були маленькі ярмулки, рясно гаптовані барвистими шерстяними нитками. Посередині цієї групи виступав високий, ставний чоловік зі жвавим, веселим обличчям. На ньому була проста біла одежа й шапочка без жодних прикрас, однак, попри це, я одразу зрозумів, що серед цієї невеличкої юрби він головний — настільки велично він тримався. Це був фон Бафуту, можновладний господар великого королівства гірських лук, які ми перетнули на шляху сюди, і сили-силенної чорношкірих підданців. Він був непомірно багатий і керував своїм королівством, наскільки мені було відомо, спритно й розумно, хіба що трохи деспотично. Він зупинився переді мною і, всміхаючись, простягнув велику худорляву руку.

— Ласкаво просимо! — сказав фон Бафуту.

Пізніше я дізнався, що фон розмовляє піджином⁴ не гірше за своїх підданців, але чомусь соромиться цього вміння, тож спочатку ми спілкувалися через перекладача, який, шанобливо схилившись, стояв поруч і перекладав мою вітальну промову, затуляючи рот складеними пригорщею долонями. Фон увічливо слухав, доки перекладали мої слова, а тоді махнув ручищем, вказавши на віллу, що стояла на пагорбі над нами.

— Славно, — сказав він, широко всміхаючись.

Ми знову потисли руки, після чого він зі своїми радниками рушив назад через подвір'я і зник за арковою брамою, лишивши мене влаштуватися в цьому «славному» помешканні.

Години за дві, коли я вже помився й перекусив, прибув посланець, який повідомив, що фон бажав би зайти до мене побалакати, якщо я вже «відійшов» після дороги. Я відповів, що вже цілком відійшов і радо прийму фона, потім вийняв із валізи пляшку віскі й став чекати. Невдовзі фон прибув зі

---

⁴ Піджин — загальна назва мов, які виникають у ситуації міжетнічних контактів, коли потрібно досягти взаєморозуміння. Зазвичай утворюється на спрощеній основі мови метрополії з додаванням елементів місцевих мов.

своїм невеликим почтом, ми сіли на веранді й почали бесіду при світлі лампи. Я випив за його здоров'я розведеного віскі, а він за моє — чистого. Спершу ми розмовляли через перекладача, але коли рівень віскі в пляшці впав, фон заговорив піджином. Дві години я докладно пояснював, навіщо приїхав до його країни: діставав книжки, показував фотографії потрібних мені тварин, малював їх на клаптиках паперу, а якщо не лишалося нічого іншого, намагався вдавати їхні голоси. Тим часом чарка фона безперестанку наповнювалася, аж лячно робилося.

Фон висловив здогад, що більшість тих звірів, яких я показував, мені вдасться добути, і пообіцяв назавтра прислати до мене вправних мисливців. Але, провадив фон далі, найкраще, що він може зробити для мене, це оголосити своїм людям, щоб вони всі спробували зловити мені «звіра». Найкраща нагода для цього випаде днів за десять, пояснив він. Тоді будуть улаштовувати певний урочистий обряд: призначеного дня фонові підданці збирають у горах і долинах значну кількість сухої трави й приносять її до Бафута, щоб фон мав змогу перекрити стріху величезної хатини, у якій мешкають духи, і стріхи хатин своїх незліченних дружин.

На обряд збереться багато сотень людей з усіх навколишніх місць, і, як пояснив фон, це буде

пречудова нагода: він виступить і розповість людям, що мені треба. Я залюбки погодився, щиро подякував фонові й укотре наповнив його порожню чарку. Рівень віскі падав дедалі нижче, аж доки з пляшки годі було витрусити хоч крапельночку. Фон велично звівся на ноги, стримуючи гикавку, і простягнув руку.

— Я іти, — проголосив він, махнувши рукою десь у бік своєї невеликої вілли.

— Дуже шкода, — ввічливо сказав я. — Хочеш, я проведу тебе?

— Так, мій друже, — засяяв він. — Це буде славно.

Я гукнув одного з робітників, який негайно примчав з гасовим ліхтарем і пішов попереду, а ми спускалися від веранди до сходів. Фон досі стискав мою руку своєю, другою ж показував то на веранду, то на кімнати, то на залитий місячним сяйвом садок далеко внизу і вдоволено бурмотів сам до себе: «Славно, славно». Коли ми дісталися початку довжелезних сходів, він спинився, якусь мить замислено на мене дивився, а тоді показав рукою вниз.

— Сімдесят п'ять сходів, — сказав він, сяючи усмішкою.

— Дуже добре, — погодився я, кивнувши.

— Ми їх порахувати, — у захваті від своєї задумки запропонував фон. — Сімдесят п'ять, ми їх порахувати всі.

Він обхопив мене своєю довгою рукою за плечі, важко повиснувши на мені, і ми почали спускатися, рахуючи вголос сходинки. Що фон пам'ятав англійські цифри тільки до шести, а решту не міг пригадати, то на півдорозі ми заплуталися, і, коли дісталися самого низу, виявилось, що, за фоновими підрахунками, трьох сходинок бракує.

— Сімдесят два? — запитав він сам себе. — Ні-ні. Сімдесят п'ять. Де ж вони подітися?

Фон люто зиркнув на своїх зіщулених від страху супутників, що чекали нас на дорозі, ніби підозрював, що вони сховали ті три сходинки в себе під одягом. Не розваживши як слід, я запропонував перерахувати. Ми знову видерлися нагору, до веранди, рахуючи щосили, а потім, щоб остаточно пересвідчитися, перелічили ще раз дорогою вниз. Фон і далі рахував до шести, а потім починав спочатку. Я збагнув, що, коли не вжити якихось заходів, ми будемо цілісіньку ніч шукати сходинки. Тож коли ми дісталися верхнього щабля, а потім знову спустилися вниз, я гучно й переможно виголосив: «Сімдесят п'ять!» — і засяяв усмішкою до свого супутника. Той спершу не надто охоче погодився з моїм підрахунком, бо сам дійшов тільки до п'яти, і йому здавалося, що існування

решти сімдесяти ще треба довести. Але я запевнив фона, що замолоду отримав чимало нагород за лічбу в думці і що пораховано правильно. Фон обійняв мене, схопив за руку, стиснув її і пробурмотів: «Славно, славно, мій друже». А тоді попрямував через широченне подвір'я до своєї оселі, а мені довелося повзти сімдесятьма п'ятьма сходинками нагору, до ліжка.

Наступного дня, тамуючи головний біль, яким мене нагородили вчорашні посиденьки з фоном, я щосили лаштував клітки для потоку звірів, який ось-ось, як я сподівався, мав ринути. Опівдні надійшли четверо високих, показних молодиків, убраних у свої найкращі, щонайяскравіші саронги, із крем'яними рушницями в руках. Дула цієї страхітливої і старезної зброї були погризені цятками іржі, немовби кожна рушниця перехворіла на тяжку форму віспи. Я попрохав молодиків лишити це страхітливе оружжя за дверима, тільки тоді вони зайшли і ми поговорили. Це були мисливці, яких прислав фон, і я півгодини показував їм зображення тварин і пояснював, за кого скільки заплачу. Потім я сказав їм іти на полювання, а ввечері повертатися з усім, що вдасться спіймати. Якщо вони не спіймають нічого, завтра зранку нехай приходять знову. Я роздав їм цигарки, і вони подалися геть, щось гаряче

обговорюючи й безтурботно тицяючи навсібіч дулами своїх рушниць.

Того вечора один із тих чотирьох молодиків повернувся з невеличким кошиком. Він сів навпочіпки й, засмучено дивлячись на мене, заходився пояснювати, що сьогодні йому та його товаришам не пощастило на полюванні. Вони ходили чимало, сказав він, але не знайшли жодного звіра з тих, що я їм показував. Утім, *дещо* вони все ж упіймали.

Тут він подався вперед і поставив до моїх ніг кошика.

— Маса хотіти такого звіра? — запитав він.

Я трохи підняв накривку й зазирнув досередини. Я гадав, що там буде білка чи, може, щур, але в кошику сиділи двійко великих прекрасних ропух.

— Масі подобатись такий звір? — запитав мисливець, схвильовано вдивляючись у моє обличчя.

— Так, дуже подобатись, — відказав я, і він полегшено заусміхався.

Я розплатився з мисливцем, пригостив цигарками, й він подався геть, пообіцявши повернутися вранці зі своїми товаришами. Коли він пішов, я нарешті зміг приділити належну увагу ропухам. Кожна була завбільшки з блюдце, із величезними вологими очима й короткими

товстими задніми лапками, які, здавалося, ледве-ледве втримували їхні тяжкі тіла. Забарвлення їхнє було дивовижне: спинка насиченого кремового кольору, вкрита мереживом крихітних звивистих чорних рисочок, голова й тулуб з боків густо-червоні, чи то кольору вина, чи то червоного дерева, а живіт — яскраво-жовтий, наче квітка козельцю.

Загалом, ропухи мені завжди подобалися, адже я переконався, що це тихі й сумирні істоти, по-своєму привабливі; вони не такі неврівноважені й дурнуваті, як жаби, не роззявляють, як ті, раз по раз рот, ковтаючи повітря, і шкіра їхня не така волога на дотик. Але до зустрічі з цими двома я завжди гадав, що хоч ропухи й можуть різнитися між собою зовнішністю й забарвленням, але коли йдеться про їхню вдачу, всі вони однакові: якщо тобі трапилася одна, вважай, що знав усіх. Однак дуже скоро я виявив, що не кожен ссавець настільки цікавий на вдачу, як ці два земноводні.

Цих ропух називають броватими листянками через те, що їхні незвично забарвлені кремові спинки за формою та кольором і справді дуже скидаються на пожухлий листок. Якщо ця ропуха замре на землі серед опалого листа, її нізащо не помітити. Звідси її англійська назва. Науковці ж іменують її «ропухою броватою», що латиною

звучить навіть удаліше — *Bufo superciliaris* ⁵, адже спочатку може видатися, ніби листянка має страшенно чванькуватий вираз. Шкіра над її великими очима стягнута в кутики, тож здається, наче ропуха звела брови й глумливо позирає на весь світ. Неймовірно широкий рот, кутики якого ледь опущені, посилює враження аристократичної пихи: ропуха немовби дещо зневажливо посміхається; такий вираз я бачив ще тільки в однієї тварини — верблюда. Додайте сюди ще повільну, бундючну ходу, звичку щодва-три кроки присідати й дивитися на вас із якоюсь жалісливою зневагою, і ви зрозумієте, що чванькуватішої істоти годі знайти.

Обидві мої листянки сиділи поруч на дні вимощеного свіжою травичкою кошика і спопеляли мене презирливим поглядом. Я нахилив кошик, і вони перевальцем вилізли на підлогу, сповнені обурення, гонорові — достоту два лорд-мери, яких випадково замкнули в громадській вбиральні. Ропухи прочалапали футів зо три, а тоді, очевидно, геть виснажившись, присіли, злегка ковтаючи ротом повітря. Хвилин десять вони пильно розглядали мене з відразою, яка, здається, дедалі зростала. Потім одна з них відійшла вбік і врешті

---

⁵ *Supercilium* — «брова», а також «пиха», «чваньливість» (лат.).

присіла під ніжкою стола, мабуть, помилково гадаючи, що це стовбур дерева. Друга ропуха дивилася на мене, ретельно оцінюючи, чого я вартий, а коли врешті дійшла висновку — той виявився таким невтішним, що ропуху знудило напівперетравленими рештками коника-стрибунця й двох метеликів. Після цього вона поглянула на мене страдницьки і докірливо й подалася до своєї товаришки, що сиділа коло ніжки стола.

У мене не знайшлося підхожої для них клітки, тож ропухам перші кілька днів довелося провести замкненими в моїй спальні. Там вони неквапно й замислено походжали по долівці або ж сиділи нерухомо під ліжком, втупившись очима в одну точку, і неабияк потішали мене своєю поведінкою. Минуло кілька годин мого знайомства зі своїми товстенькими співмешканками — і я усвідомив, що глибоко помилявся, адже вони були зовсім не такі пихаті й зарозумілі, як удавали. Насправді ж це сором'язливі тваринки, що легко ніяковіють і не мають ані краплини самовпевненості. Я підозрюю, що вони страждають на глибокий і невиліковний комплекс меншовартості і що їхній нестерпно зверхній вигляд — лише спроба приховати від світу жахливу правду: ці товстулi анітрохи не вірять у себе. Я цілком випадково довідався про це першого ж вечора. Я занотовував їхнє забарвлення, а ропухи тим часом сиділи коло моїх ніг з таким виглядом,

ніби обмірковували, що слід записати про себе в родовідну книгу перів. Я захотів детальніше оглянути задню частину їхнього тіла, тож нахилився й двома пальцями підійняв одну ропуху, тримаючи її попід передніми лапками так, що тваринка теліпалася в повітрі геть жалюгідно й неповажно. Обурена таким поводженням, ропуха голосно закавкала й захвицала товстими задніми лапками. Але від мене їй було не випручатися, тож довелося теліпатися в повітрі, доки я не скінчив її оглядати. Коли я врешті-решт посадив її на підлогу біля товаришки, це вже була зовсім інша ропуха. Куди поділася аристократична пиха: переді мною було понижене й знеславлене земноводне. Тваринка, засмучена й зняквовіла, припала до землі, тривожно кліпаючи великими очима. Здавалося, вона ось-ось заплаче. Це перетворення було таке раптове й таке цілковите, що лишалося тільки дивуватися, і я, хоч це було доволі безглуздо, почувався винним через те, що завдав їй такої ганьби. Щоб хоч якось урівняти стан речей, я підійняв другу ропуху, щоб вона якийсь час потеліпалася в повітрі, а коли опустил на підлогу, вона теж утратила свою самовпевненість, знітилася і збентежилася. Вони сиділи такі впосліджені, такі жалюгідні, і це було так сміховинно, що я не стримався і розреготався. Такої невихованості їхні вразливі натури стерпіти не змогли, і ропухи

швидко зачалапали геть, сховалися під столом і просиділи там наступні півгодини. Але тепер, знаючи їхню таємницю, я міг запросто збити з них пиху, коли вони ставали надто зарозумілими: досить було легенько ляснути їх пальцем по носі, і ропухи винувато припадали до землі — здавалося, вони ось-ось згорять від сорому — і благально дивилися на мене.

Я змайстрував простору зручну клітку для листянок, і вони чудово там улаштувалися. Утім, піклуючись про їхнє здоров'я, я щодня випускав ропух на прогулянку до саду. Та коли тварин стало більше, у мене з'явилося стільки роботи, що я вже не міг стояти й чекати, доки мої блакитнокровні аристократки надихаються свіжим повітрям. Тож прогулянки, на превелике їхнє розчарування, довелося припинити. Проте якось пізніше для них знайшовся сторож, на якого я міг спокійно лишати ропух, доки займався своїми справами. Цим сторожем виявилася червона мавпа Балерина.

Балерина була вкрай ручною й лагідною мавпочкою і дуже цікавилася всім, що відбувалося довкола. Ропухи неначе зачарували мавпочку, коли одного разу вона побачила їх на прогулянці. Балерина звелася на ноги й витягнула шию, щоб краще роздивитися, як листянки статечно походжають садом. Я відійшов, а коли за десять хвилин повернувся подивитися, як справи в ропух,

побачив, що вони підійшли просто до мавпочки. Та сиділа між ними навпочіпки, ніжно гладила їх лапами й голосно муркотіла від подиву й утіхи. Ропухи були задоволені, аж до смішного. Вони сиділи нерухомо: ці пестоці вочевидь були їм приємні.

Після цього я щодня випускав листянок біля того місця, де було прив'язано Балерину, і вона наглядала за ними. Побачивши їх, вона іноді скрикувала від захвату, а іноді ніжно погладжувала ропух, які лежали біля неї, немов загіпнотизовані. Коли ж траплялося, що вони відходили задалеко й ось-ось мали зникнути в небезпечних заростях, Балерина дуже бентежилася й пронизливими криками звала мене, повідомляючи, що її підопічні втікають. Я тоді поспішав і приносив листянок до неї. Якось, коли ропухи забрели занадто далеко, я не почув, що мавпочка кликала мене. Невдовзі повернувшись, я побачив, що Балерина нетямилася на прив'язі й несамовито верещала, а листянок ніде не було видно. Я відв'язав мавпочку, і вона одразу ж повела мене в густі чагарі за садом. Дуже швидко вона знайшла там утікачок і припала до них, голосно муркочучи від радості.

Балерина страшенно полюбила цих товстуль. Що то було за зворушливе видовище, коли вона палко вітала їх уранці, ніжно гладила й поплескувала! Як вона непокоїлася, коли вони